

Türk Dünyası Toplum Araştırmaları: Kazakistan Sosyolojisi

Turkic World Society Studies: Sociology of Kazakhstan

Arif AKBAŞ*

* Öğr. Gör., Sivas, Türkiye

Orcid Id: 0000-0002-8480-4350

Sorumlu Yazar / Corresponding Author:

Arif Akbaş, Sivas Cumhuriyet
Üniversitesi Yıldızeli MYO / Halkla
İlişkiler ve Pazarlama

E-posta / E-mail:

arifakbas@yahoo.com

Geliş Tarihi / Received Date:

10 Mayıs 2023

Kabul Tarihi / Accepted Date:

16 Ekim 2023

İnceleme Makalesi / Review Article

Atrf / Citation:

Arif Akbaş, "Türk Dünyası Toplum
Araştırmaları: Kazakistan Sosyolojisi",
Türk Dünyası Araştırmaları 136, Sayı 268,
(2024): 147-160.

doi: 10.55773/tda.1395551

Bu makale Creative Commons BY-NC-SA
2.0 tarafından lisanslanmıştır. /
This article is licensed under a Creative
Commons BY-NC-SA 2.0.

Öz

Bu makalede Türk Dünyası toplum araştırmaları kapsamında genç / yeni Kazak sosyoloji geleneği ele alınıp incelenecektir. Kazakistan'da sosyoloji/ "Aleumetanu" (içtimaiyat) bilimi 1950-60'lı yıllardan itibaren gelişmeye başlamıştır. İlk toplumbilim bölümü 1988'de Almatı'daki El-Farabi Adındaki Kazak Ulusal Üniversitesi'nde açılmıştır. Farabi, Türkistan'da (Otrar Şehri'nde) doğmuş ve burada yetişmiş bir felsefecidir. "Medînet-ül Fâzıla" (Erdemli Şehir) ile "Kitâb-ül Siyâset il-Medeniye", (Şehir Siyaseti Kitabı) eserleri şehir sosyolojisi ve siyaset sosyolojisi anlamında önemli yapıtlardır. Dolayısıyla Kazakistan'daki sosyoloji geleneğinin izi aslında dokuzuncu asra kadar sürülebilir. Türkistan'daki entelektüel atmosfer özellikle SSCB vaktinde önemli derecede inkıtaa uğramıştır. 1990'lı yıllara kadar Sovyetler dönemindeki sosyoloji daha çok Marksist Ekol çerçevesinde gelişmiş ve bu minvalde araştırmalar yapılmıştır. Kazak sosyolojisinin asıl atılımı bağımsızlığını kazandıktan sonra başlamıştır diyebiliriz. Kazakistan sosyolojisi öncelikle devlet ve toplum tarafından başlatılan temel bağımsızlıkçı reformlara göre bir dönüşüm geçirmiştir. Bu değişimle birlikte sadece Kazak toplum yapısı değil; sosyolojik yapısal / kurulum anlayışı ve gelişim seyri de bir dönüşüm geçirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk Dünyası, Türk Dünyası sosyolojisi, Kazakistan Sosyolojisi, Tarihsel Sosyoloji, Kazak Toplumunu.

Abstract

In this article, the young / new Kazakh sociology tradition will be discussed and analyzed within the scope of Turkic World society studies. Sociology / "Aleumetanu" (ich-timaiyat) science has started to develop in Kazakhstan since the 1950s-60s. The first sociology department was opened at the Kazakh National University named Al-Farabi in Almaty in 1988. Farabi is a philosopher who was born and raised in Turkestan (Otrar City). The works of "Medînet-il Fâzıla" (Virtue City) and "Kitâb-ül Siyâset il-Medeniye" (Book of City Politics) are important works in terms of urban sociology and political sociology. Therefore, the sociological

tradition in Kazakhstan can actually be traced back to the ninth century. The intellectual atmosphere in Turkestan was severely interrupted, especially during the time of the USSR. Until the 1990s, sociology in the Soviet era was mostly developed within the framework of the Marxist School and researches were conducted in this direction. We can say that the real breakthrough of Kazakh sociology started after gaining its independence. The sociology of Kazakhstan has undergone a transformation, primarily according to the basic liberal reforms initiated by the state and society. With this change, not only the Kazakh society structure; sociological structural / installation understanding and the course of development have also undergone a transformation.

Keywords: Turkish World, Turkish World Sociology, Kazakhstan Sociology, Historical Sociology, Kazakh Society.

Kısa Kazakistan Sosyoloji Tarihi

“Al-Farabi Kazak Milli Üniversitesi”nin Sosyoloji Kafedrası [Bölümü], 35 yıllık bir geçmişe sahiptir. Bölüm, ünlü bilim adamları ve sosyologların adlarıyla gurur duymaktadır. Kazakistan’da Sosyoloji eğitiminin kurumsallaşması, 1988 yılında Sosyoloji Bölümü’nün kurulması ile doğrudan ilişkilidir. Bağımsızlıktan önce bölümün kurulma nedeni; Kazakistan’ın çok dilli ve çok milletli toplum yapısını inceleyecek gerekli uzmanlara ihtiyaç duyulması idi. [Kazakistan uzun yıllar Sovyetler Birliği döneminde farklı milletler için bir sürgün yeri olarak kullanılmıştı. Demografisi de Sovyet rejimine bilinçli olarak değiştirilmişti.] Kazakistan’ın içtimai konularıyla daha çok Felsefe ve Siyaset Bilimi Fakültesi’ndeki akademik hocalar yüzeysel olarak ilgileniyordu.¹ Üniversite, sosyoloji alanıyla ilgilenen uzmanların mesleki eğitiminin niteliksel olarak iyileştirilmesi için münferit bir kafedra açmayı uygun bulmuştu. Bölüm hocaları ilk kuruluş yıllarından itibaren sosyolojinin analitik sosyal bilgi, modelleme ve tahmin yöntemlerinin derin ve sistematik ustalığından yararlanan araştırmalar yapmaya başlamıştı. [Sosyometri, İstatistik çalışmaları vb.] 1988-1992’de bölümün ilk başkanı ve kurucusu İktisadi Bilimleri Doktoru, Profesör Rogachev Anatoly Akimovich’ti. O, görevi döneminde “Kırsal Emek Kaynaklarının Kullanımı”nı iktisat sosyolojisi perspektifinden yazmıştır.² 1992-1993’te bölümün başkanlığını yine bir Ekonomi Doktoru olan Profesör Umirzakova Tamara Azenovna yürütmüştür.

1993 yılında Sosyoloji Doktoru, Profesör Biekenov Kenesy Umbetzhanuly, kafedraya çağırılıp atandı, yaklaşık 10 yıl boyunca sosyoloji bölümüne başkanlık etti. Bölümün ana temellerini SSCB döneminde atan bu akademisyenler, dönemin Kazakistan’ında tanınmış iktisat-sosyologlarıydı. Bu üç akademisyen sadece sosyoloji alanında değil diğer sosyal bilim alanlarında da birlikte çalışma şuuruyla makaleler yazmıştı. Sadece Kazakistan sosyolojisiyle ilgilenmemişler, komşu özerk topluluklarla da Türkistan sosyolojisinin oluşmasının ilk evrelerinde katkı yapmışlardır. İyi eğitilmiş olan bu sosyologlar, pedagojik deneyim açısından zengin ve en önemlisi insanlığı seven yetenekli insanlardır.

¹ “Kafedra’nın Tarihi,” Al-Farabi atındağı Qazaq Ulttıq Üniversitesi, Erişim tarihi 22 Şubat 2023, <https://www.kaznu.kz/kz/3066/page/>.

² Rogachev Anatoly Akimovich, *İspol’zovaniye Trudovykh Resursov Sela* (Almatı: Kaynar, 1970), 126.

B. K. Umbetzhanyuly, Kazakistan'daki Kazak sosyoloji ekolünün oluşumuna büyük katkıları olan bir bilim insanıdır. 1968'de "İşçilerin siyasi bilincinin oluşumunda endüstriyel kolektifin rolü" konulu teziyle uzmanlık payesi almıştır. "Liderin siyasi kültürünün metodolojik ve sosyolojik analizi" teziyle ise bilim doktoru olmuştur. Biekenov, modern toplumda; siyaset sosyolojisi, sosyal kurumların işleyişi, sosyal yapı ve sosyal süreçleri inceleyen pek çok çalışmaya imza atmıştır. Biekenov, sosyal politikayı devlet faaliyetleri açısından incelemeyi tercih etmiş önemli bir sosyologdur. Biekenov'un 200'den fazla makalesi, 6 monografisi, 8 kitabı mevcuttur.³ Bunlar içinde; Kazakistan sosyolojisinin kurumsallaşması (2006), Kazakistan'da Dil Sosyolojisinin Bilimsel Durumu (2007), Ekonomik Sosyoloji (2002), Sosyolojinin Temelleri (2002), Rusça Konuşan Nüfusun Kazakistan'dan Rusya'ya Göçü (1999), Kamuoyu Sosyolojisi (2001), Açıklayıcı Sosyoloji Sözlüğü (2007) vb. çalışmalarını özellikle zikretmek gerekir.⁴ Kazakistan'ın "Kültürel Mirası" isimli projesinin sorumlularından biri olan yazar, yakın bir tarihte 10 ciltten oluşan "Dünya Sosyolojisi Antolojisi" isimli yapıtı da hazırlamıştır. 2004 yılında ilk Türk Dünyası Sosyologlar Birliği Kongresi'ne, 2005 yılında ise Türk Dili Konuşan Ülkeler Sosyologları Vakfı'na katılmıştır. 2008'deki "II. Türk Dünyası Sosyologları Kurultayı'na ise Kazakistan Sosyologlar Derneği II. Başkanı S. T. Seydumanov"⁵ katılmıştır.

Kazakistan Cumhuriyeti Sosyal Bilimler Akademisi asil üyesi olan Nariman Abdrakhmanuly Aitov, Rus ve Kazakistan sosyolojisinin önde gelen temsilcilerinden biridir. Aynı zamanda *Ufa sosyoloji mektebi*, kurucularından olan Aitov, bölgesel planlama, sosyal tasarım ve sosyal planlamanın kalkınma teorisini değerlendiren çalışmalar yapmaktadır. Sosyolog Nariman Bey, 300'den fazla bilimsel çalışmanın yazarıdır. Bunların 24'ten fazlası bilimsel monografi türündedir. BDT ülkeleri sosyologlar arasında Aitov, 1964'te Kazak toplumunun sosyal yapısını inceleyen ve sosyal yerinden etme sorununu ortaya atan ilk kişiydi. Ayrıca, bir kişinin sosyo-mesleki statüsünün değişkenliği hakkındaki fikri ilk ifade eden ve kanıtlayan kişiydi. 1987'de yayınlanan "Sosyalizm ve Eşitlik" adlı çalışmasında Aitov, sosyalizm döneminde eşitlik ve eşitsizlik sorunlarına yeni bir bakış açısı getirdi. Aitov, bölgesel sosyal planlama sistemi doktrinini 50'den fazla eserinde anlattı. Aitov, şehir/ kırsal sakinlerin yerleşim sorununu inceleyen, yerleşim ilişkilerini özel bir sosyal ilişki türü olarak doğrulayan bir bilim adamıdır. Eserleri içinde; Kazak Köyünün Kaderi, Geçiş Toplumu, BDT Ülkelerinde Yaşayanların Sosyal Yapısı, Piyasa Sosyolojisi, Sosyolojinin Temelleri, Eşit Olmayanların Eşitliği, Eğitim Sosyolojisi vb. anılmaya değerdir. Bilim adamı, "Yerleşim İlişkileri" adlı çalışmasında, yerleşim ilişkileri yönetiminin yöntemleri ve türleri hakkında radikal bir araştırma

³ K. Biekenov, M. Sadirova, *Álewmettanwdın Túsindirme Sözdigi* (Almatı: Sözdik-Slovar, 2007), 344.

⁴ B. G. Ayagan, Biekenov Kenes Umbetzhanyuly, *Kazakhstan Natsional'naya Entsiklopediya*, Tom. I, (Almatı: Qazaq Enciklopediyası, 2004), 415-416.

⁵ Mustafa E. Erkal. "II. Türk Dünyası Sosyologları Kurultayı." *Istanbul Journal of Sociological Studies*, Sayı: 38 (Ağustos 2011): 1-9. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/100874>.

modeli sunmuştur. Aitov'un temel çalışma alanı emek sosyolojisidir. Teknik ilerlemenin sosyal sonuçlarını sosyolojik bir bakış açısıyla inceleme ihtiyacını öneren ve bu konuda değişik yöntemler bulan Aitov'du. Çalışmaları arasında "Teknik ilerleme ve işçi personel hareketi", "İyi ve kötü işçiler", "İşçilerin işe karşı tutumlarını etkileyen faktörler" gibi konular sayılabilir.⁶

Güncel Kazakistan sosyolojisi içinde diğer önemli sosyologlar ise; Mansiya Sapargalivna Sadyrova'dır. O'nun çalışmaları, entelektüellerin sosyal ve profesyonel hareketliliğine, işsizlik ve yoksulluğa, göçe, endüstriyel ve yenilikçi gelişimin güncel sorunlarına adanmıştır. Kitapları içinde "Entelektüellerin Sosyal ve Mesleki Hareketliliği", "Toplumun Sosyal Gelişiminde Entelektüeller", "Toplumun Sosyal Yapısı", "Yoksulluk Sosyolojisi", "Yüzyılın Başında Kazakistan Sosyolojisi", "Ekonomik Sosyoloji" önemlidir. Yazar ayrıca "*Kazakistan Sosyologlar Derneği Üyesi*"dir.⁷ 2008'den günümüze, Sosyoloji Bölümü'nün başkanlığını Sosyoloji Doktoru Profesör Gulmira Serikvyna Abdiraymova yürütmektedir. Farabi Üniversitesi'nin Sosyoloji bölümündeki diğer önemli hocalar arasında ise; Agenov Matipulla Salahadinoviç, Uteşev Sarsembay Karasaeviç, Akmambetov Galikhan Galimgalieviç ve Zhanazarova Zaur Zholdasbekovna'yı sayabiliriz.

Kazakistan Sosyologlar Derneği'nin [Qazaqstan Sociologtarının Assosiasiyası] verilerine göre bağımsızlıktan günümüze değin 30 tane doktora düzeyinde çalışma yaptırılmıştır. Bu çalışmaların bazıları şöyledir: Abdikakimov Muhtar Tynyshtikbekuly "Temel Değerlerin Değişimi: Kazakistan Cumhuriyeti'nde Nesiller Arası Farklılık", Altynbekov Aydos Bauyrzhanuly "Modern Kazakistan Gençliğinin Emek Değerleri: Karşılaştırmalı Sosyolojik Bir Analiz", Ashimkhanova Dana Azirkhanovna "Astana Halkı: Yaşam Kalitesi ve Gelenek", Baigabylov Nurlan Oralbaevich "Anavatanlarına Dönen Kazakların Devlet Kuran Ulusun Gereksinimlerine Sosyal Uyumu", Battalova Zhuldyz Serikvyna "Kazak Medyasının Hoşgörüsü ve Hoşgörüsüzlüğü. Bağımsız Kazakistan, Genç Alaş ve Anadil Örneği Üzerine", Beymişeva Aygöl Seitzhanovna "Almatı'nın Banliyöleşmesinde Orta Sınıfın Yeni Sosyal Standartlarının Oluşumu", Beisenova Aigul Amanjanovna "Karağandı Bölgesi Sanayi İşletmelerinde İş Düzeninin Sosyal Ortaklık Sisteminde Düzenlenmesi", Biekenova Nikara Zhalgasbayevna "Çağdaş Öğrenci Alt Kültürünün Sosyolojik Analizi", Buldybayeva Gulzhan Nurtaovna "Kazakistan'ın Batı Bölgesindeki Petrol ve Gaz Sektöründeki Şirketlerin Kurumsal Sosyal Sorumluluğunun Sosyal Analizi", Burhanova Dana Kamalovna "Kazakistan'da Orta Sınıfın Değerleri ve Ekonomik Stratejileri", Varkentin Ekaterina Vladimirovna "Kazakistan'daki Yeni Dini Hareketlerin Örgütsel Faaliyetleri ve Sosyal İşlevleri", Dosanova Gulim Mendigaliyovna "Kazakistan'da Kadın Dindarlığı ve Yeni Müslüman Uygulamaları", Duisenova Sofya Malkaidarovna "Modern Kazakistan Gençliğinin Eğitimsel ve Bilimsel Stratejileri" vb.

⁶ Erkal, "II. Türk Dünyası Sosyologları", 154.

⁷ Al-Farabi atındağı Qazaq Ulıtq Ünıversıteti, "Kafedra'nın Tarihi."

Yine daha sonra yapılan araştırmalar içinde ise: Kuleymenov Daurenbek Kayyrkeldyevich “Kazakistan Cumhuriyeti’ndeki Haneler: Piyasaya Uyumunda Sosyo-Bölgesel Farklılıklar”, Kaldybayeva Olga Vladimirovna “Değişen Kazakistan Toplumunda Günlük Dini Uygulamalar”, Musina Almagül Maksutovna “Kentsel Mekânda Yeni Sosyal Eşitsizlik Biçimleri”, Nikolayeva Olga Vladimirovna “Gençler Arasında Değerler ve Yaşam Tarzı”, Omarova Asem Turdybekovna “Sosyolojik Değerlendirmenin Bir Göstergesi Olarak Acil Durumlarda Nüfusun Sosyal Öz Farkındalığı: Bölgesel Yönelimler”, Otar Elmira Sakenovna “Kazakistan’da Kentsel Orta Sınıfın Özellikleri”, Rodionov Adil Nikolayevič “Kazak İşgücü Piyasasında Yeni İstihdam Biçimleri”, Sarsenova Asel Berikovna “Üniversite Mezunlarının İstihdam Stratejisinin Karşılaştırmalı Analizi: Bölgesel boyut”, Serikzhanova Sabira Serikzhanovna “Ekonomik Olarak Karışık Bölgelerde Fakir ve Zengin Mahallelerinin Etkisi (Almatı Şehri Örneği Olarak)”, Ayhan Kayirgeldinovna Washeva “Kazakistan’da Sosyal Dışlanmanın Ekonomik, Kültürel ve Psikolojik Faktörleri”, Shabdenova Ayhan Bazarkhanovna “Büyük Bir Şehirde Tek Ebeveynli Ailelerin Sosyo-Ekonomik Durumu (Almatı şehri bazında)”, Shnarbekova Meruert Kakpanbayevna “Kazakistan Gençliğinin Yükseköğrenimi Seçme Stratejileri: Deneyimler ve Kaynaklar” konulu araştırmalar yapılmıştır. (ASK)⁸ Doktora düzeyinde araştırma çalışmaları sadece L. N. Gumilev Devlet Üniversitesi ve El-Farabi Üniversitelerinde yürütülmektedir. Yapılan çalışmaların tahmini olarak %50’si ekonomi sosyolojisi, %10’u aile sosyolojisi, %20’si kentsel ve kırsal bölgelerin sorunları, %5 din sosyolojisi, %10 çalışma sosyolojisi, %5’i de aile sosyolojisi konularıyla ilgilidir. Kazak sosyologlar yeni kurulan ülkenin öncelikli olarak sosyo-ekonomik sorunlarıyla ilgilenmeyi tercih etmişlerdir.

Kazakistan Sosyologlar Derneği, içtimaiyat alanında çalışan bilim adamlarını sosyal-beşeri yönden birleştirmek amacıyla kurulmuş bağımsız bir meslek birliğidir. Yapısı Türkiye’deki “Sosyoloji Derneği”, “Türk Dünyası Sosyologlar Birliği” ve “Dünya Sosyologlar Derneği” vb. organizasyonlara benzemektedir. 17-18 Mayıs 2002 tarihlerinde Kazakistan’ın Birinci Sosyologlar Kongresi’nde kurulmuştur. Mart 2003’ten bu yana Sosyal Bilimler Enstitüleri içindeki toplumbilim bölümlerini organize eden *Uluslararası Sosyologlar Birliği*’nin (ISA) daimi üyesidir. Kazakistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti’nin en üst toplumbilim organı “Kazakistan Sosyologlar Kongresi” idi. Derneğin stratejik amacı, ülkedeki sosyoloji camiasının entelektüel ve bilimsel-örgütsel potansiyelini ortaya çıkarmaktır. Dernek, bilimsel araştırmalara aktif olarak katılmakta, modern Kazakistan toplumundaki eğilimlerin sosyal ve politik boyutlarının metodolojisini geliştirmeye yönelik çalışmalar yürütmektedir. Kazakistan Sosyologlar Derneği; Türkiye, Azerbaycan ve Rusya’nın sosyoloji bölümleriyle işbirliğini artırma faaliyetlerini de organize etmektedir. Dernek temsilcileri uluslararası kongrelere, konferanslara ve bilimsel oturumlara katılmaktadır. Dernek bugüne kadar yedi tane sosyoloji kongresi düzenlemiştir. Ayrıca “Sos-

⁸ “Structure”, ASK, Erişim tarihi, 22.02.2023, <https://ask-aleumettanu.kz/en/company/structure.php>

yoloji” isimli bir dergileri de vardır. Derneğin başkanı sosyolog Tajin Marat Mukhanbetkazyuly’dur.⁹

Devletin kuruluşunun otuzuncu yılında Kazakistan Cumhuriyeti; Kazakistan Sosyologlar Derneği Almanasını, çıkarmıştır. Bu almanakta Kazakistan sosyolojisine dair bazı başlıklar değerlendirilmiştir. Murat M. Tazhin “Kazak Toplumunun Sosyal Modernleşmesi: Başarılar, Sorunlar ve Beklentiler”, M. S. Acenov “Sosyal Yapı ve Sosyal Tabakalaşma Kavramları Üzerine”, E. Garifolla “Kazakistan’da Sosyolojinin Kurumsallaşması”, B. G. Ayagan “Bağımsız Kazakistan’da Tarih Biliminin Modernizasyonu”, C. H. Dzhunusova “Politik ve Sosyal Bir Hedef Olarak Demokratikleşme: Kazakistan’daki Halkın Modernizasyonu”, M. A. Kul Muhammed “Milli Hayatın Temeli”, K. G. Gabdullina “Toplumun Yeni Bir Düzeye Yükselişinde Toplumsal Bilginin Yeri”, K. Ü. Biekenov “Yeni Koşullara Geçişte Bir Kişinin Enerjik Sosyalleşmesi: Gelecekteki Enerji Kaynaklarımız”, L. Ya. Guraviç “Pazarlama Araştırması: Kazakistan’ın Dünya Sanayisine Entegrasyonu Sorunu Sosyolojiktir”, S. T. Seydumanov “Sivil Toplumun Gelişmesinde Sosyolojinin Rolü”, M. S. Sadırova “Sosyolojide Yükseköğrenimin Araştırma Düzeyi”, B. I. Bekturganova “Bölgesel Gençliğin Sivil ve Etnik Kimliği: Kazakistan Cumhuriyeti”, Z. K. Shaukenova “Birinci Kazakistan Filozoflar Kongresi’ne Önsöz”, Ş. E. Djamanbalaeva “Toplumun Sosyal Modernleşmesinde Üniversitelerin Rolü”, A. T. Zabırova “Gelişmekte Olan Devletin Bir Kentleşme Politikası Olarak Yeni Sermaye İnşası”, G. S. Abdıraymova “Talebe Gençlerin Ülkenin Siyasi Hayatı Hakkında Farkındalığı”, S. A. Konovalov “Kazakistan’ın Kalkınmasının Avantajları ve Kaynaklarının Sosyolojik Teşhisi”, A. B. Ruzanov “Kazakistan’da Pandemi: Sosyal Gerçeklik Mega Trendi”, S. S. Nurova “Kırgızistan’da Sosyolojinin Oluşum Tarihi Üzerine”, V. A. Mansurov “Entelijansiya: Toplumdaki Statü, İşlevler ve Rol”, Zh. T. Toshchenko “Sosyolojik Bilimin Gelişimindeki Yeni Eğilimler: Zamanın Küresel Zorluklarına Cevaplar”, V. V. Fyodorov “Rusya: Geleceğin Görüntüleri (VTsIOM Bilim Konseyi Raporu)”, Korkut Tuna “Türk Sosyolojisinin Gelişimi: Kısa Bir Tarih Gezisi”, Hayati Tüfekçioğlu “Nursultan Nazarbayev’in Liderlik Özellikleri Üzerine Bazı Sosyolojik Tespitler”¹⁰ Bu Almanaktaki makalelerin büyük bir çoğunluğu Kazakistan’ın güncel sorunlarına sosyoloji bilimi açısından çözümler üretmeye yönelik yaklaşımlardan oluşmaktadır.

Association of sociologists of Kazakhstan’dan (ASK) [Kazakistan Sosyologları Cemiyeti] Murat M. Tacin, 2022 yılında “*Kazakistan’da Sosyoloji*” diye hacimli bir kitapta hazırlamıştır. Kazakistan sosyolojisinin oluşumu ve gelişimi ansiklopedist bir şekilde bu yayında anlatılmıştır. Kazakistan Sosyoloji Akademisi, Kazakistan Sosyologları ve Siyaset Bilimcileri Derneği (ASiP), Türk Dünyası Sosyologları Derneği, Astana Sosyoloji Forumu, Gumilyev Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, El-Farabi Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, Avrasya Mo-

⁹ “Structure”

¹⁰ Z. K. Shaukenova (ed). *Akademiki Akademii sotsiologii Kazakhstana: Almanah, Al'manakh, Almanac, ASK*. (Nur-Sultan: KISI pri Prezidente RK, Almatı: Assotsiatsiya sotsiologov Kazakhstana, 2021), 12-188.

nitörü, Alaümetanu-Sosyoloji Dergisi, Kazakistan Bilim ve Hayat Dergisi, Demokrasi Enstitüsü, Avrasya Entegrasyonu Enstitüsü Kurumu, İlk Başkanlık Ofisi Dünya Ekonomi ve Politika Enstitüsü, Halk Enstitüsü Amanat Partisi, Parlamantarizm Enstitüsü, Kazakistan Cumhuriyeti Etno-Politik Araştırmaları Enstitüsü, Kazakistan Mukayeseli Sosyal Araştırmalar Enstitüsü, Felsefi/ Siyasi ve Dini Araştırmalar Enstitüsü, Kazakistan Kamuoyu Araştırmaları Enstitüsü, Kazakistan Kamuoyu ve Piyasa Araştırmaları Derneği, Kazakistan Kamusal Kalkınma Enstitüsü, Cumhurbaşkanlığına bağlı Kazakistan Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Karaganda Buketov Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Sosyoloji Kafedrası vb. pek çok kurumsal yapı hakkında bilgi verilmiştir.¹¹

Uluslararası Ahmet Yesevi Kazak-Türk Üniversitesi'nde de Sosyoloji Bölümü Almatı'dan ve Türkiye'den gelen akademisyenlerin desteği ile açılmıştır. Bölüm 1998'den itibaren Prof. Dr. Orazbek N. Nuskabaev'in önderliğinde eğitim faaliyetlerine başlamıştır. 2000'lerde Üniversite'deki yapısal değişikliklerle bağlantılı olarak bölüm Hukuk-Felsefe Fakültesi'nde bakalorya/ uzman derecesinde talebeler yetiştirmiştir. 2014'ten sonra Sosyoloji Bölümü tekrardan yapılandırılmış bu sefer "*İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi*"ne bağlanmıştır. Aynı fakültede Psikoloji, Pedagoji, Tarih, Arkeoloji ve Etnoloji, Felsefe, Okul Öncesi Öğretmenliği vb. bölümler de vardır. Bölüm başkanlığını Doç. Dr. Ötkir Maldıbekov yürütmektedir. Bölümde Prof. Dr. Orazbek N. Nuskabaev'den başka; Doç. Dr. Gülanda Dayrabayeva, Doç. Dr. Aygül Eralina ve Doç. Dr. Akmaral Maldıbek de çalışmaktadır. Sosyoloji Bölümünde, bir profesör, dört doçent, üç tane yardımcı doçent ile 15 tane öğretim görevlisi tarafından lisans ve yüksek lisans düzeyinde eğitim verilmektedir. "Programın temel amacı, öğrencilerin, toplumu, insanın sosyal yaşantısını ve etkileşimini, grupları, sosyal kümelenmeyi, kültür, kurum ve yapıları kapsayan sosyolojinin araştırma alanlarını analiz ederek, bir sosyal varlık olarak insanı tarih, ekonomi, psikoloji gibi diğer insan bilimleriyle birlikte ele alabilecek bir birikim sağlamalarını amaçlamaktadır." (AYÜ)¹² İlk yıllarda bölümün araştırma çalışmaları; serbest piyasa ilişkilerine geçiş sırasındaki sosyo-ekonomik, politik süreçleri incelemeyi amaçlamaktadır. Kazakistan'ın güney bölgesindeki halkların; ruhani/ dini durumu ve dini inançları da incelenmiştir.¹³ Türkistan, Kazakistan'ın "Ruhani Astana'sı" yani ruhani başkentidir. AYÜ Sosyoloji Bölümü, Türkiye bağlamında Güney Kazakistan'ın gelişimine yönelik AB ile birlikte bazı ortak projeler de hazırlamaktadır.

Kazakistan Milli Kütüphanesi kataloglarını taradığımızda Sovyetler ve Bağımsızlık döneminde sosyoloji bilimiyle ilgili 84 tane Kazakça kitabın yazıldığı görülmüştür.¹⁴ Yesim Garifolla Kazakistan'da sosyolojinin kurumsallaşması

¹¹ Murat M. Tacin, *Sotsiologiya v Kazakhstane: Entsiklopedicheskoye İzdaniye* (Almatı: Ask, 2022), 12-56.

¹² "Sosyoloji Bölümü", Ahmet Yesevi Üniversitesi, Erişim tarihi: 23.02.2023, <https://www.ayu.edu.tr/sosyoloji>, s.2-5.

¹³ Murat M. Tacin, *Sotsiologiya v Kazakhstane*, 52.

¹⁴ "The National Library of the Republic of Kazakhstan", NLRK, Erişim Tarihi 24 Şubat 2023, <https://www.nlrk.kz/>.

hakkında bir makale yazmıştır. Kazakistan Sosyolojisinin oluşum doğası ve özellikleri, siyasi ve sosyal değişimlerle birlikte şekillenmiştir. Sovyet ideolojisi yönünden farklı tanımlamalara tabi olan bu bilim 1950'lerin sonlarında resmi olarak kurumsallaşmıştır. Anket teknikleri [nicel yöntemleri] kullanan sosyologlar ilk bu yıllardan itibaren devlet desteği görmeye başlamışlardır. Sovyet Sosyoloji Derneği 1958'de kurulmuştur. Sosyolojik araştırma yapan enstitüler ise 1968'den itibaren kurulmaya başlanmıştır. İlk "Sosyoloji Enstitüsü" ise 1972'de açılmıştır. Kazakistan Bilimler Akademisi 1974'te "Sosyolojik Çalışmalar" diye bir dergi çıkarmaya başlamıştır.¹⁵ (KAU) 1960'lı yılların başlarında bir bilim olarak sosyolojinin canlanmasıyla o yıllara damgasını vurmuştur. Bunlar arasında özellikle; "M. S. Azhenov, A. N. Nysanbaev, V. A. Saprykin, V. A. Chernyak, N. A. Aitov, D. Kshibekov, Murat M. Tazhin, R. K. Kadyrzhanov, L. A. Baydeldinov, K. G. Gabdullina, E. M. Aryn, S. T. Seidumanov, A. I. Artemyev, K. U. Biekenov, A. G. Akmambetov" vb. bilim insanları Kazakistan sosyolojisinin gelişiminde mihenk taşı olmuştur.¹⁶

Kazakistan Sosyolojisi, sosyolojik bilgi teorisinin bir parçasıdır. Kazakistan sosyolojisi, ilk başlarda alemetanu biliminin oluşum ve gelişim sürecini araştırmıştır. Kazakistan Sosyoloji disiplinin doğuşu, toplumdaki kurumsallaşma ve bunun işleyiş süreci, yapılanma biçimleriyle araştırma paradigmasının değişimi vb. konularla alanının tanımı ve ilişkilerle ayrılmaz bir şekilde bağlantılı kendi özel tarihine sahiptir. Kazakistan'da sosyolojinin oluşumu ve gelişimi, Cumhuriyet'in bağımsızlığı ile bir ivme kazanmıştır. Kazak Sosyologlar, toplumun insan düşüncesinin bir ürünü olduğuna ve dolayısıyla değiştirilebileceğine inanırlar. Bağımsızlık sonrasında ülke de Batılı manada sosyolojiyle ilgilenen ciddi kurumlar kurulmuştur. Bağımsızlıkla serbest piyasa ekonomisine geçen Kazakistan'da eski Marksist sosyoloji de yavaş yavaş terk edilmeye başlanmıştır.

Kazak sosyologlarının çalışmaları, modern toplumun çeşitli sorunlarına değinmektedir. Bunlar arasında Felsefi Bilimler Doktoru Profesör M. S. Azhenov, "Kazakistan Cumhuriyeti'nde Sosyal Tabakalaşma" monografisinde, günümüz Kazakistan'ında meydana gelen tabakalaşma sürecinde herhangi bir etnik gruba ait olmanın herhangi bir rol oynamadığını yazıyor. [Bunun yerine yeni devlette sosyal tabakalaşma da Cüz'lerin/ tabakaların (Büyük, Orta ve Küçük Cüz) çok büyük etkisi ve rolü vardır.] Kazakistan toplumunda derinleşen farklılaşmanın ana işaretleri gelir düzeyi ve güçtür. Kazakistan Cumhuriyeti'nde sosyoloji biliminin oluşumunda ve gelişmesinde Felsefe Doktoru Profesör N. Aitov'un çalışmaları da önemli bir rol oynamıştır. Etno-bölgesel kültürel temas sorunlarının araştırılmasında Murat Tacin'in çalışmalarının büyük bir önemi vardır. Kazakistan'da 130 civarında farklı etnik topluluk var-

¹⁵ KAU Komisyon, *Kazakhstanskoye obshchestvo i sotsiologiya novyye realii i novyye idei: Materialy I Kongressa sotsiologov Kazakhstana, 17-18 maya 2002 g.* (Almaty: Kazak Universiteti, 2002), 440.

¹⁶ Yesim Garifolla, "Institutstionalizatsiya sotsiologii v Kazakhstane", *Almanah, Almanac, Al'manakh*, ASK./ (Nur-Sultan: KISI pri Prezidente RK, Assotsiatsiya sotsiologov Kazakhstana, 2021), 27.

dır. Bu haliyle Kazakistan'ın kozmopolit milletlerarası yaşama tecrübesi son derece önemlidir. Bu çok kültürlü ve çok milletli yapı bazen sorunlara yol açmaktadır. %45 civarındaki Rus nüfusu ülkeyi hem içte hem de dış politikada derinden etkilemektedir. Almatı'ya evlenme yahut iş yeri açmak maksadıyla yeni gelen Çinliler de nüfusu az olan ülke için oldukça önemsenmesi gereken bir durumdur. Bu da göç ve etnik yapılarla kaynaşma vs. bir dizi sorunsalı ortaya çıkarmaktadır. Tacin, bu sorunu çözüme yollarının genellikle bölgelerdeki dil politikasının yeniden yapılandırılmasına bağlı olduğunu vurgulamaktadır. Sovyet zamanında yaygın olarak kullanılan Rusça bu milletleri birbirine bağlıyordu. Kazakça üzerinden bölgedeki Kıpçak ve diğer Türki unsurlar rahatça anlaşabilmektedir. Özellikle Güney Kazakistanlılar bu konuda Kazakça konuşulması gerektiğini sürekli dile getirmektedir. Kuzeyde ise Rusça daha geçerli bir dildir.

Ülke daha yeni bağımsızlığını kazandığı yıllarda K. Gabdullina'nın editörlüğünde veya onun katılımıyla şu yayınlar neşredildi:¹⁷ "Sosyoloji" (1994); "Emek Sosyolojisi" (1995); "Sosyoloji" (1997); "Emek Sosyolojisi" (1997), "Sosyolojide Okumaları" (1998); "Sözlük-Sosyoloji El Kitabı" (1999). "Sosyoloji" (1999); "Kazakistan ve Modern Dünya" (2001), "Hukuk Sosyolojisi" (2003); "Toplum: İlerleme ve Gerileme" (2003); "Hukuk Sosyolojisi Çalıştayı" (2004); "Uygulamalı Sosyoloji" (2004) vs. Sosyoloji bilimi doktoru S. Seidumanov, "Kazakistan'da Çok Partili Bir Sistemin Oluşumu: Siyasi ve Sosyolojik Analiz" adlı çalışmasında, Kazakistan'ın hala siyasi seçkinlerin oluşum aşamasında olduğuna inanmaktadır. Kanapia Gabdullina, İşçi Kolektifi Köyü; Köy-A, 1990/ Kazahstanskogo Sela'nın Kaderi Köy, 1994/ Sosyoloji ve Köy Sosyal Hayatı, 1996 gibi köy sosyolojisine dair çalışmaları da vardır. Bunlardan başka; Sergey Vasilyeviç Harçenko'nun "Toplumun Sosyal Ruh Hali ve Ego Oluşumunu Etkileyen Faktörler", Yermukhan Raisuly Raisov'un "Çalışma Sosyolojisi" ile "Ekososyoloji", Gulnapis Orynbasarovna Abdikerova'nın "Kazak Toplumunun Modernleşmesi Bağlamında Kişiliğin Sosyolojik Sorunları", Bayan Smagambet'in "Çok Uluslu Çalışma Gruplarında Lider ve Astları Arasındaki İlişkiler", Dinara Kairbekovyna Kazymbetova'nın "Sosyolojik Araştırmanın Bir Nesnesi Olarak Gençlerin Sapkın Davranışları" (Kazak gençleri arasındaki şiddet sorunsalı ele alınmıştır.), Bakhtiyar Abilkhayruly Aldashov'un "Kazakistan Nüfusunun Büyümesinde Etnodemografik Sorunların Sosyal Yönü", "Piyasa Ekonomisinde Yaşam Kalitesi", Bakyt Darменова'nın "Kazakistan Tarımında İşgücü Kaynaklarının Oluşumu ve Kullanımının Sosyo-Ekonomik Sorunları", Bakytzhan Abdiruly Sagintaev'in "Kentsel ve Kırsal Nüfusun Yaşam Standartlarının Karşılaştırılması", Dina Bakytzhanovyna Abylkasova "Kazakistan'daki Göç Süreçlerinin Karşılaştırmalı Analizi" son dönemde göze çarpan sosyoloji yapıtlarıdır.

¹⁷ Gabdullina Kanapia Gabdulovna, Erişim tarihi: 18.02.2024, https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30100324&pos=1;-16#pos=1;-16.

Sonuç

Kazakistan'da sosyoloji bilimi henüz yeni olup emekleme aşamasındadır. *Türk Dünyası Birliği* sadece jeoekonomi, jeopolitik ve uluslararası ilişkiler ile siyaset üzerinden oluşturulamaz. *Birleşik Türk Devletleri*'nin kurulması için Türkistan'da yaşayanları hem bizim hem de onların bizi iyi tanımaları gerekmektedir. Kuru hamaset yerine buradaki toplumlar ile ortak sosyoloji projeleri hazırlanmalıdır. Sosyoloji toplumları tanıma bilimidir. Ortak bir toplumbilim ise "aynileşme" yahut "yakınlaşma" ile ilişkili kavramlardır. Türk Dünyası Birliği'nin bir muheyyelat olmaması için ikili ilişkilerde Doğu-Batı modernleşme deneyiminin ve geleneğinin (özellikle dinsel birliktelik şuuru) çok iyi anlaşılması ve çözümlenmesi gerekmektedir. Bunun için ortak yaşayan bir sosyoloji geliştirmeliyiz. Kültürel ve bilimsel yakınlaşma birlikte çalışmayla/çalışmalarla olur. Bizdeki sosyoloji geleneği Türkistan'dakinden çok daha eskidir. [Dünyadaki ikinci en eski sosyoloji kürsüsünün İstanbul Üniversitesi'nde açılmış olduğunu unutmayalım.] Sosyoloji; toplumun oluşum, işleyiş ve gelişme yasalarının bilimidir. Sosyoloji olguları, süreçleri, ilişkileri, bireylerin faaliyetleri, sosyoloji grupları, sosyolojideki rolleri, durumları ve davranışları, örgütleri ile kurumlarını inceler. Ne yazık ki bu alandaki ortak çalışmalar saydıklarımız dışında yok denecek kadar azdır. Bu azlığın sebebi gerçekten birbirimizi tanımaya yönelmediğimiz ile ilintilidir. Türkiye ile Türk dünyası arasındaki "dilde, fikirde ve işte birlik" anlayışı gerçekte iki toplumun birbirini tanımasıyla bir ütopya olmaktan kurtulacaktır. Sosyolojik birlik tek devlet olma düşüncesinin zihinlere/ zihniyete yerleşmesine yardımcı olacaktır. İşte o zaman idealizmden gerçeğe yüzümüzü çevirmiş oluruz.

Sosyoloji ilginç ve pratik olarak faydalı bir bilimdir. Toplumda ve insanlar arasında neler olup bittiğini, toplumsal değişimlerin nasıl uygulandığını ve yaşamdaki çeşitli dönüşümlerin sonucunun ne olacağını bilme fırsatı verir. Sosyoloji bilimi, toplumun hedeflerini ve ilgi alanlarını ve bu konudaki tahminlerini araştırarak, net bir şekilde anlayarak onun ilerlemesine yardımcı olur. Sosyoloji tamamen kavramsal bir bilim olmasa da öncelikle diğer sosyal bilimlerde başarıyla kullanılan güçlü bir ampirik temele dayanır. Bir diğer açıdan da kendisi de sosyal uygulamalar için güvenilir bir teorik temeldir. Şu anda Kazakistan'da işgücü piyasasında ekonomistler, avukatlar ve psikologların yanı sıra sosyologlara da artan bir talep vardır. Bunun bir nedeni de Kazakistan'ın çok kültürlü bir etnik yapısının olmasından kaynaklanmaktadır. Eğer ekonomi, hukuk ve psikolojik bilimler Sovyet döneminde bile yeterince gelişmişse, sosyoloji Modern Kazakistan için nispeten genç bir bilimdir. Kazakistan'da sosyoloji bilimi diğer BDT ülkelerine göre biraz daha geç bir dönemde oluşmuştur.¹⁸ Sosyoloji, şimdi Kazakistan'da yeni bir egemen devlet koşullarında gelişmektedir. Kazakistan'da sosyoloji biliminin uygulama taleplerinin dünya standartlarının gerisinde kalmasında, nitelikli personel, sosyo-ekono-

¹⁸ T. B. Nurgalimova, D. K. Mamitkanov, "Qazaqstanda Alewmettanw Gılımınıñ Kalıptaswı", 1-2, 2020, <https://stud.kz/referat/show/96207>.

mik bilgi, ders kitaplarının ve eğitim araçlarının yetersizliğine rağmen sosyolojinin kurumsallaşması hızla devam etmektedir. Onun temek argümanı, sosyolojinin yalnızca ilgili mesleki eğitim alanları için olmadığı, yükseköğretim kurumlarından mezun olan binlerce genç sosyoloji uzmanlık eğitiminin konusu haline gelmiştir. Geleceğin Kazakistan toplumunda özel bir konuma sahip olacak mevcut öğrenciler sadece seçtikleri alanda profesyonel olarak eğitilmelidir.¹⁹ Aynı zamanda sosyal olarak nitelikli, sosyal organizasyonun ve sosyal değişimlerin gelişim yasalarını bilen ve bu alanda uzmanlaşmış olmalıdır. Böylece sosyoloji talebelerinin sosyal analiz becerileri artacaktır. Türkistan sosyolojisinin gelişmesi Kazakistan'daki sosyolojik gelişmeyle yakından ilişkilidir. Anadolu Türklüğü ile Orta Asya Türklüğünün yakınlaşması sosyolojik çalışmalara da bağlıdır. Bu yüzden iki ülke sosyologlarının deneyimlerini paylaşmaları ve ortak çalışmalar yapmaları son derece önemlidir. Gelecekte Türk Dünyası Birliği'nin daha mündemec ve gerçekçi hale gelmesi Türkistan'da yaşayan Türkler ile Anadolu'da yaşayan Türklerin birbirlerini yakından tanımalarına bağlıdır. Ortak çalışmaların yapılmasının bu birlikteliğe pozitif bir katkı sağlayacağı şimdiden düşünülebilir. Ortak Türklüğün yolu ortak sosyoloji ve siyaset yapılmasından geçmektedir.

Kaynaklar

- Ahmet Yesevi Üniversitesi. “*Sosyoloji Bölümü*”. Erişim tarihi: 23 Şubat 2023. <https://www.ayu.edu.tr/sosyoloji>.
- Akimovich, Rogachev Anatoly. *Ispol'zovaniye trudovyykh resursov sela*. Almaty: Kaynar, 1970.
- Al-Farabi atındağı Qazaq Ulittiq Unıversiteti. “*Kafedra'nın Tarihi*”. Erişim tarihi 22 Şubat 2023. <https://www.kaznu.kz/kz/3066/page/>.
- ASK. “Structure.” Erişim tarihi: 22.02.2023. <https://ask-aleumettanu.kz/en/company/structure.php> “Association of sociologists of Kazakhstan”.
- Ayagan B. G, ve Kenes Biekenov. Umbetzhonovich, *Kazakhstan Natsional'naya Entsiklopediya*, Tom. I, Almaty: Qazaq Enciklopediyası, 2004.
- Biekenov, K, ve M. Sadırova. *Alewmattanwdiñ Tüsindirme Sözdigi*. Almaty: Sözdik-Slovar, 2007.
- Erkal, E. Mustafa. “II. Türk Dünyası Sosyologları Kurultayı.” *Istanbul Journal of Sociological Studies*, sy. 38 (Ağustos 2011): 1-9. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/100874>.
- Gabdullina Kanapia Gabdulovna. Erişim tarihi: 18.02.2024. https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30100324&pos=1;-16#pos=1;-16.
- Garifolla, Yesim. “*İnstitusionalizatsiya sotsiologii v Kazakhstane*”. in *Akademiki Akademii sotsiologii Kazakhstana: Almanah, Al'manakh, Almanac*, ASK. Edt. Z. K. Shaukenova. Nur-Sultan: KISI pri Prezidente RK, Assotsiatsiya sotsiologov Kazakhstana, 2021.
- KAU Komisyon. “*Kazakhstanskoye obshchestvo i sotsiologiya novyye realii i novyye idei: Materialy I Kongressa sotsiologov Kazakhstana*.” Almaty. 17-18 may 2002 g. Almaty: Kazak Universiteti, 2002.
- NLRK. “*The National Library of the Republic of Kazakhstan*”. Elektrondı Katalog. Erişim tarihi: 24 Şubat 2023. <https://www.nlr.kz/>.
- Nurgalimova, T. B. ve D. K. Mamitkanov. “Qazaqstanda Alewmattanw Gılımının Kalıptaswı”. <https://stud.kz/referat/show/96207>.
- Shaukenova Z. K. (edt). *Akademiki Akademii sotsiologii Kazakhstana: Almanah, Al'manakh, Almanac*, ASK. Nur-Sultan: KISI pri Prezidente RK, Almaty: Assotsiatsiya sotsiologov Kazakhstana, 2021, 12-188.
- Tacin, Murat. *Sotsiologiya v Kazakhstane: Entsiklopedicheskoye İzdaniye*. Almaty: Ask, 2022.

¹⁹ Nurgalimova ve Mamitkanov, “Qazaqstanda Alewmattanw”, 3.

Extended Abstract

Turkish World Society Studies: Sociology of Kazakhstan

In this article, the young/new Kazakh sociology tradition will be discussed and analyzed within the scope of Turkish World society studies. Sociology/ "Aleumetanu" (ictimaiyat) science has started to develop in Kazakhstan since the 1950s-60s. The first sociology department was opened at the Kazakh National University named Al-Farabi in Almaty in 1988. Farabi is a philosopher who was born and raised in Turkestan (Otrar City). The works of "Medinet-il Fâzıla" (Virtue City) and "Kitâb-ül Siyâset il-Medeniye" (Book of City Politics) are important works in terms of urban sociology and political sociology. Therefore, the sociological tradition in Kazakhstan can actually be traced back to the ninth century. The intellectual atmosphere in Turkestan was severely interrupted, especially during the time of the USSR. Until the 1990s, sociology in the Soviet era was mostly developed within the framework of the Marxist School and researches were conducted in this direction. We can say that the real breakthrough of Kazakh sociology started after gaining its independence. The sociology of Kazakhstan has undergone a transformation, primarily according to the basic liberal reforms initiated by the state and society. With this change, not only the Kazakh society structure; sociological structural/installation understanding and the course of development have also undergone a transformation.

The Sociology Cafe [Department] of the "Al-Farabi Kazakh National University" has a history of 35 years. The department is proud of the names of famous scientists and sociologists. The institutionalization of Sociology education in Kazakhstan is directly related to the establishment of the Department of Sociology in 1988. The reason for the establishment of the department before independence was the need for the necessary experts to study the structure of the multilingual and multinational society of Kazakhstan. Academic teachers at the Faculty of Philosophy and Political Science were mostly superficially interested in the social issues of Kazakhstan. The university had found it appropriate to open an individual cafe for the qualitative improvement of the professional education of specialists interested in the field of sociology. From the first years of establishment, the department teachers had started to conduct research that benefited from the deep and systematic mastery of analytical social information, modeling and forecasting methods of sociology. In between 1988-1992, the first chairman and founder of the department was Doctor of Economic Sciences, Professor Rogachev Anatoly Akimovich. While he was here, he wrote "The Use of Rural Labor Resources" from the perspective of economic sociology. In 1992-1993, Professor Umirzakova Tamara Azenovna, a Doctor of Economics, again headed the department. In 1993, Professor Biekenov Kenesly Umbetzhanyuly, was called to the cafe and appointed, he headed the sociology department for about 10 years. These teachers, who laid the main foundations of the department during the USSR period, were well-known economic-sociologists in Kazakhstan at the time. These three Teachers had written articles with the consciousness of working together not only in the field of sociology, but also in other fields of social sciences. They were not only interested in the sociology of Kazakhstan, but also made contributions to the early stages of the formation of Turkestan sociology with neighboring autonomous communities. These sociologists, who are well educated, are talented people who are rich in pedagogical experience and, most importantly, love humanity.

B. K. Umbetzhanyuly is a scientist who has made great contributions to the formation of the Kazakh school of sociology in Kazakhstan. In 1968, he received a degree of specialization with his thesis on "The role of the industrial collective in the formation of workers' political consciousness". He became a doctor of science with the thesis "Methodological and

sociological analysis of the leader's political culture". Biekenov has signed many studies examining political sociology, the functioning of social institutions, social structure and social processes in modern society. Biekenov is an important sociologist who preferred to study social policy from the point of view of state activities. Biekenov has more than 200 articles, 6 monographs, 8 books. These include; Institutionalization of sociology in Kazakhstan (2006), Scientific status of language sociology in Kazakhstan (2007), Economic sociology (2002), Fundamentals of sociology (2002), Migration of the Russian-speaking population from Kazakhstan to Russia (1999), Sociology of public opinion (2001), Explanatory sociology dictionary (2007), etc. his work should be especially mentioned. The author, who is one of the responsible persons of the project named "Cultural Heritage" of Kazakhstan, has recently prepared the work named "Anthology of World Sociology" consisting of 10 volumes in 2004, he participated in the first Congress of the Union of Sociologists of the Turkic World, and in 2005 he participated in the Foundation of Sociologists of Turkic-Speaking Countries. in 2008's.

Nariman Abdrakhmanuly Aitov, a noble member of the Academy of Social Sciences of the Republic of Kazakhstan, is one of the leading representatives of Russian and Kazakh sociology. At the same time, Aitov, one of the founders of the Ufa sociology school, conducts studies evaluating the development theory of regional planning, social design and social planning. Sociologist Nariman Bey is the author of more than 300 scientific studies. More than 24 of them are in the scientific monograph genre. Among the sociologists of the CIS countries, Aitov was the first to study the social structure of Kazakh society in 1964 and put forward the problem of social displacement. Dec. He was also the first to express and prove the idea about the variability of a person's socio-occupational status. In his work "Socialism and Equality", published in 1987, Aitov introduced a new perspective on the problems of equality and inequality in the era of socialism. Aitov described the doctrine of the regional social planning system in more than 50 works. Aitov is a scientist who studies the problem of settlement of urban/ rural residents, confirms settlement relations as a special type of social relationship. His works include; The fate of the Kazakh village, Transitional society, the social structure of those living in the CIS countries, Market sociology, The foundations of sociology, the equality of the unequal, the sociology of education, etc. it is worth remembering. In his work "Settlement Relations", the scientist presented a radical research model about the methods and types of settlement relations management. Aitov's main field of study is the sociology of labor. It was Aitov who suggested the need to study the social consequences of technical progress from a sociological point of view and found various methods in this regard. In his works, he focuses on the topics of technical progress and labor personnel movement, good and bad workers, factors affecting workers' attitudes towards work.

Other important sociologists in the current sociology of Kazakhstan are; Mansiya Sapargalivna Sadyrova. Her works are dedicated to the social and professional mobility of intellectuals, unemployment and poverty, migration, current problems of industrial and innovative development. Among his books, "Social And Professional Mobility Of Intellectuals", "Intellectuals In The Social Development Of Society", "Social Structure Of Society", "Sociology Of Poverty", "Sociology Of Kazakhstan At The Beginning Of The Century", "Economic Sociology" are important. The writer is also a "Member of the Association of Sociologists of Kazakhstan". since 2008, Professor Gulmira Serikvyna Abdiraymova, Doctor of Sociology, has been the head of the Department of Sociology. Other important teachers in the Sociology department of Farabi University include; Agenov Matipulla Salahadinovich, Uteshev Sarsembay Karasavich, Akmambetov Galikhan Galimgalievich and Zhanazarova Zaure Zholdasbekovna. We can count.

EKLER

Kazakistan Otrar'lı (Farab) Büyük Filozof ve İçtimaiyatçı Ebu Nasr el-Farabi'nin Bir Minyatürü.
Kaynak: <https://www.dmy.info/farabi-kimdir/> Erişim Tarihi: (09.10.2023).

Kazak Ulusal Devlet Üniversitesi önündeki Ebu Nasr El Farabi anıtı (Almatı) Kaynak: <https://egemen.kz/article/219008-almatyda-al-farabi-ortalyghy-kitapkhany-ashyldy-erishim>
Tarihi: (09.10.2023).